

« zurück blättern vor »

CYNGIEL I subst. m., ab 1675; auch *cięgiel*, *czyngiel*. **1)** ‘Abzug an einer Handfeuerwaffe’ – ‘języczek spustowy w ręcznej broni palnej’: (ca. 1675) 1910 MorszZWiersz 327, SP17 *Sprężyna rychło z cynglem wypchnąć kulę miała*. ◦ (1690–1695) Mitte 18. Jh. S1Pas 104v *przypada domnie brodaty ia ruszę Cyngla prosto wpiersi spadł zkonia*. ◦ (†1696) 1747 Pot. Jow. 2 70, L *Przyłoży rusznicę, ruszy cyngla*. ◦ 1. H. 18. Jh. KomonDziej 191r, SP17 *nie ostrożnie trąciwszy w Czyngiel albo w pioro, przestrzelił się przez Żywot*. ◦ 1776 Papr. W. 1 208, L *Chcąc z kuszy strzelać, poruszano cyngiel, spuszczała się natężona cięciwa*. ◦ 1834 PT IV 786–87, SJAM *Gdym drżał, gdym się do cyngla dotknął nie ośmielił, / On mi z rąk flintę wyrwał*. ◦ (1854) 1949 Choj. Alkh. IV 249, DOR s. v. *cel: w chwili [...] pociągnięcia za cyngiel nieznacznie zboczył celem i wypalił*. ◦ †1859 Krasiniń., SW *Gdy dotkniesz cyngla, musi wystrzelić pistolet*. ◦ (1948) 1952 New. Chłopiec 191, DOR *Czekałem z ręką w kieszeni, z palcem na cynglu. Gdyby uniósł karabin, wypaliłbym do niego raz za razem*. ◦ 1950 Jaroch. Liście 301, DOR *Podniósł strzelbę do twarzy, zmierzył, następnie pociągnął za cyngiel*. ◦ 1950 Was. W. Gwiazdy 46, DOR *Nacisnął cyngiel – huknął strzał*. ◦ 1952 Żukr. Dni 82, DOR *Od działa! – krzyknął celowniczy, sprawdzisz krąg i bęben. – Gotowe! – (...) Zamkowy szarpnął za cięgiel, trysnęło smugą ognia, zakurzyło złotawym liściem*. – TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **2)** ‘Abzug, Stöpsel, Querkeil’ – ‘spust, zatyczka, zawlecзка’: [hapax] 1690 SolArch 101, SP17 *Dobra też rzecz aby Młynarz stąwidło [...] zawiesił na drągu długim, mającym na końcu nogę z stopą dościgającą wozką, którąby kolek w bity w bok BE, wozką BCDE, mógł zepchnąć z cyngla*. **3)** ‘Eisenstange, Weichenstange’ – ‘drażek żelazny, drażek zwrotniczy’: SW, LSP, ◦ **Var:** *cięgiel* subst. m. – L, SWIL, SW (m. u. gw.), LSP, DOR; *cyngiel* subst. m., (†1696) 1747 Pot. Jow. 2 70, L – TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR; *czyngiel* subst. m., [hapax] 1. H. 18. Jh. KomonDziej 191r, SP17. ◦ **Etym:** **1)** nhd. *Züngel* subst. n., ‘Abzug am Gewehr, an der Armbrust’, GRI, nur für Inh. 1. **2)** nhd. *Zunge* subst. f., ‘länglich-spitzes Schienenstück in Weichen; ein eisernes Werkzeug, das im Bergwerk gebraucht wird, um die abgebrochenen Stücke eines Bohrers aus dem Bohrloch zu ziehen (von *Zange*)’, ADE, GRI, nur für Inh. 3. ◦ **Konk:** *języczek spustowy* subst. m., bel. seit 1950, DOR, zuerst geb. SW, nur für Inh. 1; *spust* subst. m., bel. seit (1582) 1764–1768, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 1. ❖ Im militärischen Gebrauch wurde *cyngiel* nach 1920 durch die beiden Konkurrenten (s. o.) ersetzt; es fehlt bereits 1928 im Militärwörterbuch). Als Wort der Hoch- und Literatursprache bleibt es aber in Gebrauch (vgl. den Beleg von 1952). SZOBER (in SŁORTOEP 1958) und SPP 1978 verurteilen es auch nicht direkt wie andere “Fremdwörter”, sondern verweisen nur auf *spust* als “besser”. Die übrigen Inhalte stammen wohl von den entsprechenden deutschen Termini.

« zurück blättern vor »